

Póda Endrének, Sopron nagyhírű városplébánosának, a katolikusok vezéralakjának gazdag és eredményes közéleti munkássága leírásával többen is foglalkoztak, sajtótevékenysége azonban alig ismert. Különböző forrásokban csupán néhány adatot találunk. Egy halála után röviddel megjelent bibliográfiai könyvsorozat kötetében például szűkszavúan csak ennyit: „Több alkalmi cikket írt a hírlapokba.”¹ Lexikonok sem tartalmazzak bővebb anyagot, gyakran sajtótevékenységét egy lapalapítással kapcsolatban említik meg.² Bán János Póda születésének századik évfordulójára kiadott méltató írásában foglalkozik Póda publikációval is, de sajtótevékenységét nem részletezi.³ A halálának centenáriuma alkalmából Sopronban rendezett emlékülés előadásai között sem szerepelt ez a téma.⁴ Jelen írás sem arra vállalkozik, hogy Póda sajtótevékenységét a teljesség igényével dolgozza fel, de arra igen, hogy annak egy lapalapítással kezdődő fontos, mintegy hét évig tartó szakaszáról részletesen, mint Póda sajtóküzdemeiről számoljon be. Az a bizonyos lapalapítási akció, ugyanis kemény küzdelmet hozott számára, amely nemcsak körülötte zajlott, de belső világában is.

Póda életrajzáról

Póda Endre halálakor az *Oedenburger Zeitung* (a továbbiakban: OeZ.) vezércikkében az elhunyt összefoglaló biográfiai adatait is közölte. Eszerint Póda Endre 1840. december 11-én született Pozsony vármegye Felsőszeli községében, ahol apja a helység jegyzője volt, s akinek korai halála után (1842) a rokonság gondoskodott a gyermek neveléséről. Elemi iskoláit Sárfőn és Pozsonyban kezdte el. Itt a gimnázium első hat osztályát is abszolválta, majd a hetedik és nyolcadik osztályt már Győrött a kisszemináriumban végezte el. Ezt követően a nagyszemináriumban teológiai és papi képzést kapott. 1864. július 31-én szentelte pappá Simor János püspök. Ezután Póda több helyen (Nagyhöflány, Széleskút, Loretto, Kisboldogasszony, Szarazvám, Kismarton) mint káplán és adminisztrátor működött „[...] bis zum 17. Dezember 1867; von dieser Zeit an aber 4 Jahre hindurch als Domkaplan in

¹ Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. 10. köt. Budapest, 1905. 1265–1266.

² A Pallas nagy lexikona. 14. köt. Budapest, 1897. 55. Tévésen állítja: „Megalapította (1893) a hetenkint 3-szor megjelenő *Westungarisches Volksblatt c. lapot*.” Ez később több téves közlés forrása lett.

³ Bán János: 100 évvel ezelőtt született pódafai Póda Endre városplébános. Különnyomat a Soproni Hírlap 1940. dec. 13–19-ig megjelent számából. Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára (Röviden: MNL GyMSMSL.) T8/65.

⁴ Soproni Füzetek 2002. Szerk.: Sarkady Sándor. 265–280.

Oedenburg.” (1867. december 17-éig, de ettől az időtől kezdve négy éven át mint dómkáplán Sopronban).⁵ 1871-ben Zalka püspök kinevezte a soproni Katolikus Tanítóképző rendes tanárának. 1876. október 14-én megválasztották városplebánosának. XIII. Leó pápa 1900-ban pápai prelatússá nevezte ki. 1902. február 2-án halt meg. (Az 1. képen ifjúkori portréja, a 2. képen a halála emlékére kiadott képeslapon már időskori, ősz hajú kép-mása látható.)

Ez az OeZ.-ban megjelent életrajz most azért fontos számunkra, mert pontosítja Póda soproni működésének kezdetét, miközben erre sem a győri püspöki körlevelekben,⁶ sem a haláláról szóló közlemény rövid életrajzi leírásában nem találunk adatot.⁷ Az a kevésszámú biográfiai adat pedig, ami Pódáról ismert, Sopronba kerülésének évét általában 1871-ben adja meg. Póda azonban a hivatkozott cikk szerint már 1867 végén Sopronban működött mint dómkáplán. Kovács József László (pontosabb utalás nélkül) így ír erről: „*Szinte egész élete Sopron városához kötődik, már 1867-től, a kiegyezéstől a soproni Káptalan karkáplánja.*”⁸ A soproni Szent György-templom honlapján megtalálhatjuk ennek igazolását is, mert a káplánok között felsorolva ott látjuk Pódát 1867-től 1871-ig feltüntetve.⁹ Ez a tény pedig Póda jobb megismerése és megértése szempontjából fontos elem. Ugyanis közvetlen káplán elődjei között a Szent György-templomban ott van az a tüzes szavú „Domprediger” Hummel Vilmos, akit Simor János püspök 1859-ben azért hívott a rottenburgi egyházmegegyéből Sopronba, hogy a város hitéletét megújítsa.

Hummel hamar felismerte a város hatalmi és vallási viszonyait és benne a katolikusok helyzetét, ezért igen aktív tevékenységbe kezdett. Németországi tapasztalatai alapján a hitélet és a katolikusok közéleti szerepének fellendítésén fáradozott. A hitélet élénkítésére ő vezette be a Dómtemplomban (a Szent György-templomban) a májusi ájtatosságokat és a nagybőjti beszédeket. Prédikáció alatt mindig zsúfolásig megtelt a templom. Több hitbuzgalmi és karitatív egyesület alapított. A katolikus közélet fellendítésére pedig ő alapította meg 1865-ben a Soproni Katolikus Olvasó Egyletet (a továbbiakban: olvasóegylet).¹⁰ Valószínűsíthető, bár nincs nyoma, hogy Póda és Hummel találkoztak. Az viszont tény, hogy Póda 1868-ban már az olvasóegylet titkára volt, majd 1877-től¹¹ haláláig elnöke. Ezzel Póda az alapítói szándék, a katolikusok közéleti szerepe fellendítésének „egyenes ági örököse” lett, az olvasóegylet pedig tevékenységének, közöttük a bennünket most közelebbről érdeklő sajtóküzdelmének fontos színterévé vált.

⁵ Abt-Stadtpfarrer Andreas Póda v. Pódafa †. *Oedenburger Zeitung* (továbbiakban: OeZ.) 35. (1902) 28. 1-2.

⁶ Pódát utolsó diszpozíciója szerint 1867. július 29-én Szárazvámról Kismartonba helyezték át. Győri Püspöki Körlevél. 1867. 81.

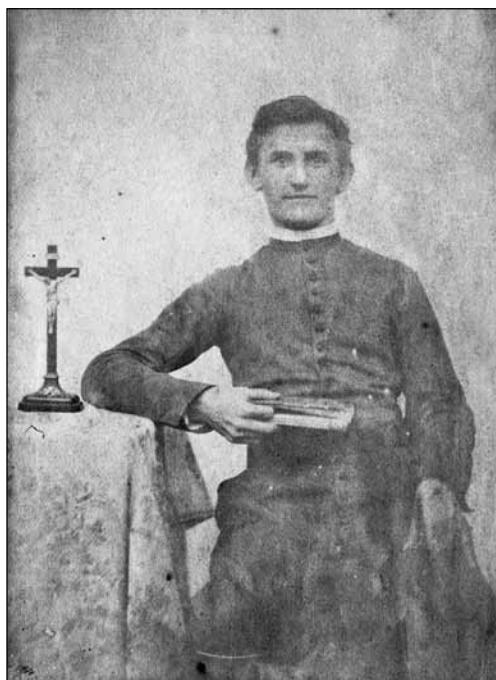
⁷ Győri Püspöki Körlevél. 1902. 13. Nr 531.

⁸ *Kovács József László*: Póda Endre emlékezete. *Soproni Füzetek* 2002, 267.

⁹ Káplánok 49. <http://www.domsopron.hu/lpasztor-kaplanok> (Letöltés: 2018. 03. 03.)

¹⁰ *Huber János dr.*: Pastor bonus – Hummel Vilmos emlékezetére. In: *Soproni Katolikus Köri Almanach* 1. (1930) Szerk.: Gábor Géza. Sopron, 1930, 39–47.

¹¹ Zum fünfundzwanzigsten Priester-Jubiläum unseres Stadtpfarrers. OeZ. 22. (1889) 175. 3.

1. kép. Póda Endre ifjúkori fényképe. Győri Egyházmegyei Könyvtár és Kincstár, Mayrhofer-album.
Megjelent: Perger Gyula (közreadja): Mayrhofer József. Győr első fényképésze. Szerkesztette: Arató György – Csillag Dóra – Nemes Gábor. Győr 2017. 119.o. 156. sz. (A képet Tanai Csaba Taca retusálta)

2. kép. Póda Endre pálmaágas, gyászszalagos portréja halála emlékére kiadott Szt. Mihály-templom Sopronban feliratú képeslapon. (MNL GyMSMSL, XV. 24.145.)

Írott előzmények

Póda sajtótevékenységét, mint fentebb említettem, kevés nyomtatott munka tárgyalja. Először még életében, egy tanártársa írt róla rövid méltatást.¹² A katolikus sajtómozgalomról szóló, 2013-ban megjelent nagy ívű művében Klestenitz Tibor az előzmények leírása közben tesz említést a soproni városplébános ez irányú tevékenységéről.¹³ Póda egyéniségét és sajtóküzdelmét azonban csak az olvasóegyletben harminchárom éven át – nyolc évig jegyzőként, majd huszonöt évig elnökként – kifejtett gazdag tevékenysége ismeretében lehet a maga teljességében megismerni és megérteni. Póda működése ugyanis az olvasóegylet életében is sajátos nyomokat hagyott. Ezért itt most elsősorban az olvasóegyletnek a Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltárában megőrzött dokumentumaiból,¹⁴ Póda kiadványaiból és újságcikkeiből, valamint egyéb írásokból származó kép alapján dolgozom fel a témát. Ennek során feltárom Póda személyes szerepét, motivációit, valamint megkísérelem e sajtóküzdelem pénzügyi vonatkozásainak tisztázását is.

Póda sajtóküzdelemének történeti előzményei

Az olvasóegylet 1865-ben azzal a céllal alakult meg, hogy „a soproni katolikusoknak legyen helyük, ahol a templomon kívül is találkozhatnak, és a katolikus ügyeket megbeszélhessék.”¹⁵ Póda közeleti tevékenysége számára ez nemcsak mint az olvasóegylet elnökének, de mint a város kegyúri plébánosának, a Konvent elnökhelyettesének, a városi közgyűlés, valamint számos más testület vezetőségi tagjának azt a terepet kínálta, ahol az olvasóegylet tagjai között tanártársaival, városi tisztségviselőkkel, orvosokkal, ügyvédekkel, tehetősebb kereskedőkkel és mesteremberekkel, vagy, ahogy akkoriban mondták, a város katolikus intelligenciájával találkozhatott, építhetett ki baráti, szövetséges kapcsolatokat. Az olvasóegylet jegyzőkönyvei tanúskodnak róla, hogy Póda igazán itt érezte otthon magát, céljai eléréséhez itt keresett társakat és talált megértést, támogatást.¹⁶

Sajtóval kapcsolatos tevékenysége kezdetben azonban még csupán abban merült ki, hogy szigorúan ügyelt a nyomtatott írások, könyvek, különösen pedig a bennünket most közelebről érdeklő újságok esetében, az olvasóegylet szabályzatában szereplő „erkölcsi

¹² Pódafai Póda Endre pápai prelátus életpályája, tettei. In: A soproni róm. kath. belvárosi elemi fiúiskola értesítője az 1899–1900. tanévről. (Továbbiakban: *Értesítő*) Szerk.: Rohn Nándor igazgató. Sopron, 1900, 9–10.

¹³ *Klestenitz Tibor*: A katolikus sajtómozgalom Magyarországon 1896–1932. Budapest, 2013. (a továbbiakban *Klestenitz* 2013)

¹⁴ Soproni Katolikus Kör iratai. MNL GyMSMSL. X. 246–247.

¹⁵ *Ns. J.*: A „Soproni Katolikus Kör” 70 éve. In: Soproni Katolikus Almanach 1935. Szerk.: Gábor Géza. Sopron, 1935, 10. (A továbbiakban *Ns. J.*; *Ns. J.* = Nagysolymosi József, írói álnév = Gábor Géza dr.)

¹⁶ Jó példa erre a Póda nekrológiájában felidézett, 1875-ben történt eset (pedig akkor még csak titkára volt az olvasóegyletnek): „[...] különösen nagy buzgóságot a kath. olvasókörben fejtett ki. Itt indította meg azt a mozgalmat, amely 1875-ben vezetett sikerre, a midőn [...] a kath. konventnek önkormányzati alapon való szervezését híveitől támogatva keresztül vitte.” Póda Endre. In: Sopron, 33. (1902.) 28. 1.

iratok olvasása” (azaz katolikus szellemiségnek megfelelő kiadványok olvasása) célkitűzés betartására. Felfogása a klérus nagy részéhez hasonlóan konzervatív volt. Úgy vélte, hogy mivel nincs igazi katolikus sajtó, a korabeli hírlapok úgy ahogy van általában rosszak, „az ateizmus és a liberalizmus mérgét csöpögtetik a katolikusok gyermeki lelkületébe.” Póda és a sajtó viszonyának ez a kiindulópontja.

Az igazi katolikus lap hiányát gyakorlatból jól ismerte, hiszen az olvasóegylet minden évben felülvizsgálta újságrendeléseit, hogy kiszűrje a „destruktív” lapokat, és változtattak, ha találtak egy jobb, megfelelőbb újságot. Ennél sokkal többre először 1875-ben nyílt lehetőség, amikor az egyházközségi nagygyűlésen elfogadtak egy katolikus hetilap alapításáról szóló határozatot.¹⁷ Póda ekkor még a felfogása szerinti legfontosabb kérdések felé fordulva inkább csak a katolikus autonómia, a Konvent megszervezésén és a katolikus iskolák ügyén fáradozott. Ezután egy hosszabb időszak következett, amely alatt Póda értékelése szerint a rosszul értelmezett felekezeti béke érdekében megszűnt a katolikusok harcos kiállása, mert „[...] a kath. papságnak és a világi elemnek nagy többsége [...] annyira elszégyenedett és elszegényesedett, hogy az éveken át hangoztatott kat. sajtó szükségét nem érezte [...]”¹⁸, így a lapalapítás elmaradt.

Érdekes módon mégis éppen ebben az időszakban veszi kezdetét Póda sajtótevékenysége. Az indíttatás mélyen személyes jellegű, mégpedig az országosan elhíresült ügynevezett elkeresztelési ügye, melynek részletes leírására itt most nincs mód, de Póda írásaiból is jól megismerhető. Póda magára vállalja káplánja ellen egy vegyes házasságból született gyermek megkeresztelése miatt 1880-ban tett feljelentésben a felelősséget, és így az ügy másodrendű vádlottjaként bíróság elé kerül. Pódát ekkor ennek az ügynek egyházpoltikai kihatása arra készteti, hogy tollat ragadjon, és írásának kinyomtatásával álljon a nyilvánosság elé. Ezzel színes közéleti palettáján megjelenik egy új elem, a katolikus közíró. Sopronban, talán mert nem talált arra méltó újságot, két röpiratot adott ki,¹⁹ míg országos szinten a *Magyar Állam* című egyházpoltikai napilapban jelentetett meg egy cikket.²⁰

Ezekben az írásokban felvázolja az ügyet, elemzi és értelmezi a bonyolult jogi helyzetet, de egyben megragadja a lehetőséget arra is, hogy a katolikus egyház jogainak védelmére keljen. Végül is ez az egyházáért való harcos kiállítás lesz később sajtóküzdelmének alapmotivációja. Pódát a bíróság felmenti, elkeresztelési ügye pedig bekerül a magyar egyházpoltika történetébe, mert 1881. április 2-án a képviselőházban is vita témája lett. „Ez volt az első eset, hogy ügynevezett elkeresztelési ügy a törvényszék, illetőleg a nyilvánosság fóruma elé került.” S bár ennek a vitának további következményei nem voltak: „Mégis volt a korszaknak egy epizódja [...] mely nagyjelentőségű esemény volt az egyházpoltikai erőpróbák történetében.”²¹

¹⁷ Bán János: A Soproni Katolikus Konvent története. Sopron, 2000. 39.

¹⁸ Póda Endre: Soproni reminiscenciák. Sopron, 1890. 3.

¹⁹ Póda Endre: Emlékirat az 1879. évi 40. tkc. 53§-a értelmezése érdekében. In: Sopron. 1880. nov. 30.; Póda Endre: Vádbeszédem. In: Sopron. 1880. dec. 5.

²⁰ Póda Endre: Az 1879. évi 40. tkc. s a kath. lelkész helyzete Magyarországon. (Az első szépséges papzaklatás esete!) Sopron, 1880. nov. 24. In: Soproni reminiscenciák. Sopron, 1890. 11–14.

²¹ K. Török Mihály Miklós: A magyar egyházpoltikai harc története. Az 1847–48-as pozsonyi országgyűléstől

Póda tíz évvel később, amikor Magyarországon igazán beindultak az egyházpolitikai küzdelmek, közírói tevékenysége következő állomásaként kiadja ismert művét, a *Soproni reminiscenciákat*. Ebben feleleveníti elkeresztelési ügyét, közli a fentebb tárgyalt írásait, az ügyvel kapcsolatos reflexiókat és az újabb fejleményeket, majd felteszi a kérdést: „*Quid nunc?*” Mit tegyünk? A Bibliára hivatkozva válaszol is rá: „[...] *a kultur vagy kultusz harc kerülendő ugyan: mi azonban az apostolok elvéhez ragaszkodunk: 'obedire oportet Deo magis quam hominibus!'*”,²² azaz: inkább kell engedelmeskednünk Istennek, mint az embereknek.²³ Ebben a mondatban megfogalmazta azt az alapelvét, melyhez eddig is ragaszkodott, s amely mellett a hamarosan bekövetkező sajtóküzdelmében is kitart majd. Pódának ez a kor nagy politikai kihívására (állam és egyház szétválasztása, szekularizáció) adott válasza a klérus többségéhez hasonlóan konzervatív. Ugyanakkor felfogása attól sajátos, hogy nem mereven elutasító reakciós, vagy bigott, ami cselekvéseiben megbénították volna. Differenciált, megkülönböztetni és összhangot teremteni szándékozó gondolkodásáról árulkodik továbbá egy gyakran használt²⁴ Ciceró idézete: „*Salus rei publicae suprema lex esto* – A legfőbb törvény az állam üdve legyen.” Pódánál tehát nem válik külön az egyház és az állam (azaz országa és benne szűkebb pátriájának) szolgálata.²⁵ Végül is Pódának ez a személyes felfogása volt sikeres és kudarcos küzdelmeinek, köztük sajtóküzdelmének is az ideológiai alapja.

Póda küzdelme egy katolikus lap indítása és megtartása során

Ilyen előzmények után következett el az 1893-as év, amely mozgalmas eseményeivel együtt az olvasóegylet lapalapítási akciója nyomán megnyitotta Póda sajtóküzdelmének időszakát. Ez a lapalapítás belső vívódással járt számára, mert fütötte ugyan az egyházáért való harcos kiállás, és felismerte a sajtót mint lehetséges eszközt az egyházpolitikai harcokban és a katolikus közéletiség megteremtésében, de rossz tapasztalata és konzervativizmusa még megfontolásra készítette.

A küzdelem kezdetének helyszíne az olvasóegylet, ahol a folyamatot elindító események lezajlanak, az ellenfél pedig a „destruktív” sajtó és a helyi képviselőjének tartott OeZ. Póda jobb megértése és megismerése érdekében a történések részletes leírásától most nem

1895-ig. Budapest. 1932. 34–35.

²² Póda *Endre*: Soproni reminiscenciák. Sopron, 1890. 42.

²³ Póda jobb megértése érdekében szükséges lehet ennek a bibliai mondatnak az értelmezése. Olyan történelmi helyzetben hangzott el, amikor a feltámadás után az apostolok elkezdték hirdetni Jeruzsálemben Jézus tanait és a zsidó vezetők el akarták őket hallgattatni. Ekkor monda Péter apostol: „*Inkább kell engedelmeskednünk Istennek, mint az embereknek.*” Ap. csel. 5, 29. b.

²⁴ Értesítő i. m. 9.

²⁵ Póda a magyar katolikus férfi helyes gondolkodását olyannak látja a soproni nagygyűlésen elhangzott beszédében: „[...] *mely az egyház és a haza iránt való töretlen hűségben [...] a pápa és az apostoli királyunk iránti [...] ragaszkodásban és hódolatban, s mely az egyházi és világi hatóságok iránti tiszteletben és engedelmisségben [...] nyilvánul meg.* Egyházi tudósítások. Sopron, február 20. A katolikus nagygyűlésről. In: Religio 52. (1893. 1. félév) 15. sz. 116.

lehet eltekinteni. Szerencsénkre, ettől az időtől kezdve már bőséges forrást jelentenek az olvasóegylet megmaradt jegyzőkönyvei.²⁶ Innen tudjuk például azt is, hogy az 1893-as évre a következő lapok megrendelése mellett döntöttek: *Magyar Állam, Religio, Budapesti Hírlap, Egri Népszövetség, Magyar Szemle, Magyar Sion, Sopron, Vaterland, Neuigkeits Weltblatt, Westungarischer Grenzboten, Oedenburger Zeitung, St. Norbertus-Blatt*.

A sorban tehát ott van az OeZ. is, mely mint a város legjelentősebb napilapja, mindaddig az olvasóegylet állandóan megrendelt újságai közé tartozott. Ez a lap általában igyekezett tárgyilagosan beszámolni a helyi eseményekről, köztük az olvasóegyletben zajlókról éppen úgy, mint Póda szerzteágazó közéleti szerepléséről. A helyzet akkor kezdett megváltozni, amikor a liberális egyházpolitikai törvénykezés a klerikusok konzervatív részének ellenállását kiváltva, beindított egyfajta „kulturharcot.” Póda ekkor igen erősen reagálva a már tárgyalt elkeresztelési ügyével magára vonta országos szinten is a sajtó támadásait, ultramontan²⁷ és reakciós vádjait. Az OeZ. Póda szerint „színtelen” volt, azaz nem vallott színt, és ezzel a liberálisok oldalára állt. Állítása annyiban megalapozottnak tekinthető, hogy amikor a helyi liberális párt sajtóorgánumot keresett, úgy vélték, az OeZ. erre „im Sinne der liberalen Partei” alkalmas lenne, csak az volt a gondjuk, hogy német nyelvű.²⁸

Az OeZ. tehát már nem tartozott az egyesület kedvelt újságai közé, amikor bekövetkeztek azok a napok, melyeket Póda utólag visszaemlékezve egy újságcikkének címében „emlékezetes napoknak” nevezett.²⁹ 1893. február 20-án ugyanis, éppen az olvasóegylet hatékony közreműködésével lezajlott Sopronban az első magyarországi regionális katolikus nagygyűlés, melynek részletes leírására itt most nincs lehetőség, de más forrásból jól megismerhető.³⁰ A gyűlés jelentőségét az adja, hogy szinte a legelső nagy megmozdulás volt a Katolikus Néppárt megalakulásának folyamatában. Póda volt az esemény helyi főszervezője, az előkészítő bizottság elnöke, majd a gyűlés egyházi elnöke, aki az egyik köszöntő beszédet mondta. A Tornacsarnokban 2500 meghívott résztvevővel tartott nagyszabású rendezvény hatásos lebonyolításával, az előre egyeztetett témában elhangzott előadásaival³¹ és a katolikus autonómia, a katolikus oktatás, az egyházpolitikai reformtervek visszavonása, valamint katolikus lap alapítása témákban hozott határozataival méltán váltott ki nagy sajtóvisszhangot.

²⁶ Az olvasóegylet 1893. előtti jegyzőkönyvei a Tanácsköztársaság idején „feltüzelődtek.” *Ns. J.: i. m. 14.*

²⁷ A politikai katolicizmusnak a pápaság tekintélyét és az Egyház érdekeit és függetlenségét az állam érdekei elé helyező irányzata az 1850 és 1950 közötti időszakban. A kifejezés szó szerinti fordítása: „hegyeken túli” – Róma helyzetére utal az Alpoktól északra fekvő területekről nézve. A politikai katolicizmus kibontakozásában fontos szerepet játszott XIII. Leó pápa 1891-ben kiadott híres *Rerum Novarum* c. enciklikája, amely az Egyház modern kori társadalmi szerepvállalását tárgyalja. *(A szerk.)*

²⁸ Von der hiesigen liberalen Partei. In: OeZ. 18. (1895) 13. 3.

²⁹ *Póda Endre: Denkwürdige Tage!* In: *Westungarisches Volksblatt*. 8. (1900) 21. 1–2.

³⁰ *Klestenitz Tibor: Az első regionális katolikus nagygyűlés Magyarországon: Sopron, 1893.* In: *Tanulmányok Bedy Vince születésének 150. évfordulójára.* Szerk.: Arató György, Nemes Gábor, Vajk Ádám. 2016. 225–242. (a továbbiakban: *Klestenitz* 2016).

³¹ A katolikus sajtó és lapalapítás témájáról Gyürky Ödön (1863–1938) író, újságíró, a Magyar Állam munkatársa, a Budapesti Katolikus Kör titkára beszélt.

A Religio már az előkészületekről is több cikkben ad hírt, és így lelkesedik: „A soproniaké az országos érdem. Ezt a példa elsőbbséget, a kat. köztevékenységben való úttörés érdemét tőlük többé elvenni nem lehet. Magyarország katolikus vallási életének történetében egy fényes lapot írnak tele.”³² A nagygyűlésről is részletesen beszámol,³³ mint ahogy több más fővárosi lap (Budapesti Hírlap, Pesti Hírlap, Magyar Állam) is megteszi azt. Az OeZ. február 22-én E. M.³⁴ szignóval ellátott vezércikkében kemény, kritikus és liberális hangvétellel tárgyalta az eseményt. Az akciót elsietett, meggondolatlan, vakbuzgó (blinder Eifer) jelzőkkel illette. A meghirdetett programról pedig általános jellemzésként így írt: „[...] ist nämlich so sehr gegen die freisinnige Einrichtung des ungarischen Staates gerichtet, daß kein Politiker, der den kulturellen Fortschritt und die Achtung der persönlichen Freiheit in Ungarn schätzt, es akzeptieren kann.” Azaz: „ugyanis annyira a magyar állam szabadelvű berendezkedése ellen irányul, hogy azt egyetlen politikus sem fogadhatja el, aki a kulturális haladás és a személyes szabadság tiszteletét Magyarországon becsben tartja.” Természetesen a nagygyűlés sajtóra vonatkozó határozatát is élesen támadta, mert az szerinte a szabad és előítélet-mentes sajtót rossz hírbe hozta. Különösen pedig azt kifogásolta, hogy a nagygyűlés az OeZ. megfogalmazása szerint arra szólítja fel a katolikusokat, hogy: „[...] jede Unterstützung versagen und nur die Blätter ultramontaner Tendenz halten sollen.” Vagyis: „minden támogatást tagadjanak meg és csak ultramontán irányzatú lapokat tartsanak”³⁵

Persze az is természetes, hogy ezt a vezércikket meg az olvasóegylet veszi ellenük és általában a katolikusok elleni támadásnak. Haller József titkár ezért az olvasóegylet „Óhajok és panaszok” könyvébe³⁶ írt négy pontos bejegyzésével javaslatot tesz az ellenlépésekre: az OeZ. legyen kitiltva, a tagok se támogassák előfizetéssel, katolikus lapalapításról legyen tanácskozás, és ebben az ügyben hívjanak össze rendkívüli közgyűlést. E javaslat megtárgyalására február 25-én választmányi gyűlésen került sor. Ezen hosszas vita után Póda határozatban kimondta: „[...] ámbár az indítványokat helyesnek találja [...] mégis a jelen viszonyok között először felszólítja az Oe.Z. szerkesztőségét, hogy a kath mozgalom ellen való piszkálódásait hagyja abba [...]”,³⁷ és a tiltakozó jegyzék megírását magára vállalta. Póda ezek szerint tudatosan kereste a lehetőségét annak, hogy a lapalapítást és a vele járó komolyabb konfrontációt elkerülhessék.

³² Egyházi tudósítások. Sopron, január 25. Előkészületek a sopronmegyei katolikus nagygyűlésre. In: Religio, 52. (1893. 1. félév) 8. sz. 63.

³³ Egyházi tudósítások. Sopron, február 20. A katolikus nagygyűlésről. In: Religio 52 (1893. 1. félév) 15. sz. 116–118.

³⁴ E.M.= Ernst Marbach az OeZ. főszerkesztője.

³⁵ Die Komplikation der kirchenpolitischen Verhältnisse. OeZ. 26. (1893) 44. 1-2. p Ennek az írásnak egyik mondatába rejtett vád „...da blinder Eifer immer schadet...” (mivel a vakbuzgóság mindig káros.) mély nyomot hagy Póda lelkében, mert hét év után is e hamis vád alól kér felmentést, ahogy azt lentebb látjuk majd.

³⁶ Óhajok és panaszok könyve. MNL GyMSM SL X. 246–247. 8. d. Vegyes iratok. Ennek a könyvnek a bejegyzéseit az olvasóegylet szabályzata szerint a vezetőség köteles volt megfelelő intézkedéssel figyelembe venni.

³⁷ Választmányi gyűlés jk. 1893. 02. 25. MNL GyMSM SL X/246–247. 2. k.

A rendkívüli közgyűlés összehívása elől azonban nem lehet kitérni, s az március 5-én sorra is kerül mintegy 80 tag részvételével. Ezen Póda felvázolta az OeZ.-nak a nagygyűléssel, és az olvasóegylettel kapcsolatos támadásait, majd elmondta, hogy: „*Mi, katolikusok, senkit nem bántottunk, és mégis, mióta ez az egyesület fennáll, sok-sok keserűséget kellett az egyesületnek tapasztalnia az OeZ. részéről.*”³⁸ Ezután Bella Lajos választmányi tag felsorolva az OeZ. „gyalázatosságait”, javasolja, alapítsanak katolikus lapot és erre a célra állítsanak fel egy bizottságot. Wälder József választmányi tag ekkor hosszas, lelkes beszédbe kezd katolikus szervezkedés és párt szükségességéről, majd a lapalapítással kapcsolatban részvények kibocsátását javasolta, ő maga 10 db-ot jegyezne. Erre Póda, aki inkább a konzervatív klérus azon csoportjához tartozik, akik társadalmi akciók (egyesületek alapítása, nagygyűlések) hívei, ráadásul egyetért a soproni nagygyűlésen Gyürky előadásában elhangzott egyik állítással, miszerint: „*Hasztalan beszélünk kat. sajtóról, ha nincsen kat. társadalom, mely azt támogatassa.*”³⁹ igen jellemzően reagált. A lelkes tagságot óvatosságra intve megemlítette: „*[...] hogy 1875 április 18-án volt a maihoz hasonló gyűlés, mely egy kath. lap alapítását határozta, de a határozat még sincs végrehajtva, mert a katolikusok önzésén minden kísérlet hajótörést szenvedett.*”⁴⁰ Póda ezzel a már említett 1875-ös katolikus közgyűlés határozatára utalt. Majd, mint jó pedagógus és tapasztalt közösségi vezető, aki tudja, hogy a lelkesedéstől a kitartást követelő tettekig buktatókkal teli az út, még mindig nem volt meggyőződve a lapindítás szükségességéről, de nem akart kerékkötő lenni, ezért így folytatta: „*Nem igen bízunk az eredményben, de ha részvényekre alapítatik az új lap 10 részvényt ő is jegyezne.*” Ennek nála azonban feltételei voltak: menjen tiltakozó jegyzék az OeZ. szerkesztőségének, hogy „*[...] beszéljen tisztességesebb hangon a mi kath. ügyeinkről, és ha a főlészóltás eredménytelen lenne, akkor minden egyes kath. előfizető szólíttassék föl a lap visszaküldésére, és erre az esetre hozzájárul Bella Lajos úr indítványához.*”⁴¹ azaz még nem a lapalapításhoz, hanem csupán egy arra a céljára felállítandó bizottság létrehozásához.

Póda tehát továbbra is ragaszkodott a tiltakozó jegyzék küldéséhez. Mindezzel változatlanul kerülni szeretne volna a lapalapítást és a vele járó nyílt összeütközést, mert jól tudja, olyan ügyről van szó, melynek jelentős erkölcsi és anyagi kockázata van, ezért garanciákat szeretne kapni, elsősorban hívei, a katolikusok részéről. Kérdéseit még döntés előtt a tagság elé terjesztette, a tagságtól pedig radikális választ kapott. Az OeZ.-nek küldendő tiltakozó jegyzéket leszavazták, de a bojkott ügyében egyhangú válasz alapján döntöttek. Az olvasóegyletből kitiltották az OeZ.-t és 19 tag (névsoruk ott a jegyzőkönyvben) lemondta privát előfizetését is. A lapalapítás mellett ugyancsak egyhangúan foglaltak állást, sőt a lapindítás előzetes költségeire gyűjtést is rendeztek, 24 ft⁴² jött össze. Döntés azonban nem született, mert Póda, akinek a kompromisszumos javaslatát leszavazták, a döntést taktikusan az olva-

³⁸ Rendkívüli közgyűlés jk. 1893. 03. 05. MNL GyMSM SL X/246–247. 2. k.

³⁹ Klestenitz 2016, 234.

⁴⁰ Rendkívüli közgyűlés jk. 1893. 03. 05. MNL GyMSM SL. X/246–247. 2. k.

⁴¹ Uo.

⁴² ft = forint. A kiegyezés után bevezetett osztrák-magyar forint. (Német szövegben fl = Florin.)

sóegylet vezetőségére bízva határozatként kimondatjt: „a legközelebbi teendőkkkel az egyesületnek igazgató bizottmánya bizassék meg.”⁴³

Az úgy ezzel kényszerpályára került, az események pedig felgyorsultak. Két nap múlva ülésezett is a vezetőség a lapalapítás ügyében. Ezen Póda már, alkalmazkodva a rendkívüli közgyűlésen kialakult és a vezetőségre is kötelező helyzethez, elmondta, „*hogy az alapítandó hírlapra nézve nem akarta egyedül magára vállalni a felelősséget*”,⁴⁴ ezért hívta össze a vezetőséget. Bejelentette, hogy „*megbízásból elkészítette a közönséghez intézendő felhívás szövegét*”,⁴⁵ mellyel annak felolvasása után a bizottság egyetértett. Megvitatták a német nyelv használatának és az újság nevének kérdését, majd: „*Az elnök úr vázolván a hírlap létezésének anyagi föltételeit*⁴⁶ *indítványozza, hogy 100 db 50 forintos részvény bocsájtassék ki.*” A vezetőség az elhangzott javaslatokkal egyetértve újság alapítása mellett dönt, és „[...] az elnök úr magára vállalja a további teendőket.”⁴⁷, a lapalapítás adminisztratív és anyagi ügyeinek intézését. Lezajlott tehát az olvasóegylet szabályzatának mindenben megfelelő döntéshozó eljárása, melynek részletes leírása alapján láthatjuk, Póda mennyire megfontoltan járt el, nehogy az OeZ. ismét „vakbuzgó” meggondolatlansággal vádolhassa. A lapot sem ő, hanem az olvasóegylet alapította meg.⁴⁸ Az első szám pedig március 19-én Oedenburger Volksblatt (röviden OeV.) címen már meg is jelent (3. kép).

Az újság megjelenéséről a *Religio* így adott hírt: „*Sopronban új katolikus politikai lap jelent meg német nyelven: 'Oedenburger Volksblatt' címmel. Tulajdonosa a soproni Kath. Olvasókör, felelős szerkesztője Haller József.*”⁴⁹ Az új lap első számában „Akció-bizottság egy Sopronban alapítandó napilapért” aláírással megjelenő „Gott zum Gruß” című vezércikkben sérelmeiket felsorolva azzal vádolják az OeZ.-ot, hogy az különösen 1875 óta „[...] a liberalizmus cégére alatt következetesen ellenségeink oldalára állt.” Ezért „[...] mi katolikusok megtanultuk ebben a 18 esztendőben, hogy a színtelen helyi sajtó az ellenségünk!” Leközlük az olvasóegylet három pontos határozatát, melyek alapján felszólítják a katolikusokat az OeZ. bojkottjára, majd kéri tőlük az OeV. támogatást előfizetések, ill. részvények vásárlása formájában.⁵⁰ A helyi piacot uraló OeZ. már másnap, megakadályozandó egy ideológiai alapon is konkurens újság megerősödését, vezércikkében heves támadást indított, sorra cáfolva a szerintük „rosszindulatú” és „álnok” vádakat. Különösen azt kritizálták, hogy az

⁴³ Rendkívüli közgyűlés jk. 1893. 03. 05. MNL GyMSM SL X/246-247. 2. k.

⁴⁴ Bizottsági gyűlés jk. 1893. 03. 07. MNL GyMSM SL X/246-247. 2. k

⁴⁵ Ez lesz némi kiegészítéssel az első számban megjelentetett „Gott zum Gruß” című cikk

⁴⁶ A sajtótörvény szerint újság alapításához kaució lefizetése szükség. Ennek mértéke nem napilapok esetében 5000 ft.

⁴⁷ Bizottsági gyűlés jk. 1893. 03. 07. MNL GyMSM SL X/246-247. 2. k.

⁴⁸ Ezt azért szükséges hangsúlyozni, mert gyakran Póda lapjaként emlegetik, pedig sem tulajdonosa, sem szerkesztője nem volt. Az más kérdés, hogy az így megszületett újság karakterére és fennmaradására erőteljes hatást kívánt gyakorolni. Végül is ez eredményezte sajtóküzdelmét.

⁴⁹ Vegyesek. *Religio*. 52. (1893 1. félév) 28. 232. p

⁵⁰ A teljes cikk németül és magyarul: *Hárs József: Soproni olvasókönyv II. Sopron, 2005. 78. URL: <https://sopronanno.hu/sites/default/files/dokutar/soproni-olvasokonyv-ii.sopronanno-dokutar.pdf> Letöltés: 2019. 02. 12.*

3. kép. Oedenburger Volksblatt első számának fejléce. (MNI GyMSMSL TF/40)

OeV. a katolikusokat az OeZ. bojkottjára szólította fel. Támadásuknak személyes éle is volt, hiszen sokszor emlegetik Póda nevét, őt téve felelőssé, hogy hivatásával ellentétben, a városban békétlenséget szított. Majd hozzátették, zúduljon csak rájuk ez a vihar, azt egyelőre utálattal, egy kis szócskával: „fuj” hárítják el.⁵¹

Ezzel a két újság közötti, nem túl szerencsés pengeváltással indult útjára az olvasóegylet lapja. De egyéb körülmények sem alakultak kedvezően. Az OeV. nem tudott sem részvényeseket, sem kellő számú előfizetőt szerezni. Közben a szerkesztéssel megbízott köri titkár Haller József, a katolikus tanítóképző tanára, intézetével együtt Győrbe költözött. Emiatt az augusztusban tartott választmányi gyűlésen így panaszkodott Póda: „Haller távozásával az egyesület lapja is elárvul.”⁵² A szerkesztést Krieglér Mihály vette át. A decemberi közgyűlés jegyzőkönyvében pedig már azt olvashatjuk, hogy Póda az olvasóegylet lapját említve: „[...] constatálja, hogy az sehol lábra nem kapott [...]”, majd rezignáltan hozzáfűzte: „Segítség nem jött sehonnan, összesen két részvény kelt el. Ő, Haller és Krieglér megtették a kötelességüket, azonkívül veszít néhány száz forintot, de azért nem fog gyűjteni. Tartotta a lapot, ameddig bírta, de attól tart, hogy az egész ügynek 1–2 hét alatt katasztrófa lesz a vége.” Majd feltett egy költői kérdést, kell-e a lap, vagy sem?⁵³ Választ nem vár, mert hiszen ismeri az eseményeket. Nagyon rövid idő alatt a lappal kapcsolatos általános és olvasóegyleti lelkes hangulat külső nyomásra (ultramontán, klerikális, reakciós és hasonló vádak miatt) drasztikus változáson ment át. Ez a potenciális részvényjegyzőket (köztük pl. Wälder Józsefet is), valamint az előfizetőket, megfontolásra készítette, hiszen jórészüik állásukat féltő állami alkalmazott, vagy megrendelések, vásárlások elmaradása miatt aggódó vállalkozó, kereskedő volt.

Pódát azonban az ultramontanizmus és a klerikalizmus vádjával nem lehetett megfélemlíteni, sőt benne éppen ellenkező hatást váltottak ki azok. Hiszen egy évvel korábban véleményét ebben a kérdésben világosan leírta: ő az „ultramontánok” táborához tartozik.

⁵¹ Gegen Böswilligkeit und Verlogenheit. In: OeZ. 26 (1893) 66. 1–2.

⁵² Választmányi gyűlés jk 1893. 08. 27. MNL GyMSM SL X/246–247. 2. k Póda eszerint Hallert tekinti a lap „atyjának,” hiszen az Óhajok és panaszok könyvébe tett bejegyzésével ő indította el a lapalapítás folyamatát.

⁵³ Közgyűlés jk. 1893. 12. 08. MNL GyMSM SL X/246–247. 2. k.

Azt is kifejti, mit ért ez alatt az idézőjelbe tett fogalom alatt. Érdekes módon ezt az 1875-ös katolikus közgyűlésre emlékezve, harcostársával, a Konvent első elnökével kapcsolatban teszi meg. „Dr. Schwartz Miklós soha sem tartozott mi hozzánk, az úgynevezett 'ultramontánok' táborához, ő is a szabadelvűség teoriájának hódolt, de praktikus szabadelvűsége a tősgyökeres becsületességben, a férfiasság jellemben, s a kath. vallásos érzületben nyilvánult, s ma már ő is tudja, hogy a katolikus ember a legigazságosabban kezelheti a szabadelvűségnek józan elveit, s hogy a kath. férfinak nem kell irtóznia az 'ultramontán' s a 'clericalis' jelzőktől, melyek 'Judaeis quidem scandalum, Genitibus autem stilitia.'”⁵⁴ A latin idézet: „[...] zsidóknak ugyan botrány, a pogányoknak meg balgaság [...]” (1 Kor. 1, 23 b.) bibliai értelmezésben Krisztus megváltó keresztdozatára vonatkozik. Póda itt, amikor párhuzamot vont, azt állította, amint Krisztus keresztre, ugyanúgy az ellenfelei által ultramontán meg klerikális jelzővel illetett magatartás botrány a zsidók számára, a pogányoknak meg balgaság. A zsidó szó használata itt nem etnikai vagy vallási közösségre utal, mert ebben a szövegkörnyezetben az ultramontánok értelmezése szerint annak liberális jelentése van. Ugyanakkor éppen egy jól ismert közéleti személy, dr. Schwartz Miklós példáján mutatta be, hogy a katolikus embernek nem kell félnie az ultramontanizmus és klerikalizmus vádjától. Így hát Pódát ellenfelei jól ismervén tudták, hogy nála ilyen módon nem érnek el semmit, ezért a nyomásgyakorlás más módszerét választották: névtelen inzultáló leveleket kaptak.⁵⁵

A lapgyártás azonban már beindult, a nyomdagépek dolgoztak, a folyamatot nem lehetett leállítani. Ez ekkor már nem is állhatott Póda szándékában, mert időközben XIII. Leó pápa szeptember 2-án kiadott *Constanti Hungarorum* című, magyar püspököknek írt körlevele ebben a most már bevállalt sajtóütköztetésében megerősítette, folytatásra és kitarításra készítette. Pódának ugyan ismernie kellett XIII. Leó pápának a sajtóval kapcsolatos évekkorábbi megnyilatkozásait is, de ismerte a hazai klérusnak a sajátos magyar viszonyok között ezzel kapcsolatos felemás reagálását,⁵⁶ sőt az 1880-as években indított katolikus lapok iránti érdeklődés hiánya miatt azok többnyire rövid fennállását is.⁵⁷ Továbbá benne még fájdalmas tapasztalatként él az 1875-ös soproni katolikus közgyűlés sajtóhatározatának kudarca, a katolikus hívek harcos, támogató kiállásának hiánya. Ezért érthető, hogy az olvasóegylet lapjának megteremtésében kezdetben meglehetősen óvatos, tartózkodó magatartást mutatott. Most azonban, nem kevésbé az őt ért támadások hatására, feladta ezt az álláspontját, hogy eleget tegyen egyrészt az olvasóegyletben felvállalt feladatának, másrészt a pápának most már közvetlenül a magyar klérushoz intézett felszólításának. Körlevelében a pápa ugyanis a katolikus egyház jogait sértő és szabadságát korlátozó, a katolikus hitnek ártalmas törvények kifogásolása mellett ismét szükségesnek tartja megemlíteni a katolikus

⁵⁴ *Pódafai Póda Endre*: A soproni „Kat. Parochia” és a „Soproni Kath. Hitközség” története. Sopron, 1892. 107.

⁵⁵ *Andreas v. Póda*: Offene Bitte an meine Freunde. Oedenburger Volksblatt (Röviden: OeV.) 1. (1893) 2. Id. *Klestenitz* 2016, 239.

⁵⁶ *Klestenitz Tibor*: Prohászka Ottokár sajtószervező tevékenysége. In: Magyar egyháztörténeti vázlatok 21. (2009/1–4.) 210.

⁵⁷ *Cziklay Lajos*: A katolikus hírlapirodalom. In: A katolikus Magyarország. Szerk. Kiss János, Sziklai János. I. köt. Budapest, 1902. 507–509. Id. *Klestenitz* 2013, 35.

sajtó és hírlapirodalom megalkotását és támogatását. „Lássák be végre a ti embereitek is, – írta a pápa a magyar püspököknek – hogy itt az ideje valami nagyobbat kezdeni ezen a téren is s minden módon rajta lenni azon, hogy az iratokkal szemben iratokat állítsatok, amelyek megfelelnek a harc, a küzdelem fontosságának s a bajok ellen alkalmas gyógyszerrel szolgáltassanak.”⁵⁸

Póda megfogadta az intelmeket és mentőakcióba kezdett. 1894 februárjában sajtóbizottságot alakított huszonkét aláíró taggal *Katholisches Press-Comité für Oedenburger Volksblatt* néven, megkísérelve ezzel magányos sajtóküzdelmének társadalmi kiszélesítését. A levéltárban megtalálható meghívók alapján háromszor üléseztek, de jegyzőkönyvek nem maradtak fenn.⁵⁹ Működésükről így nem tudunk semmit, de egyébként is ez a megkésített akció gyorsan okafogyottá vált. Kilencvennyolc megjelent szám után a lapot egy bécsi kereskedő, Hermann Reininger vette át, aki már az utolsó számok szerkesztője is volt. Hermann Reininger még 1893 decemberében, amikor csődbe jutott az *Oedenburger Post* (röviden OeP.), megvette azt és beolvasztotta az OeV.-ba,⁶⁰ 1894. március 18-tól kezdve pedig, megcélozva egy területileg is nagyobb olvasóközönséget, *Westungarisches Volksblatt* néven (a továbbiakban WV.) jelentette meg azt. Ezzel aztán az újság lassan kikerült az olvasóegylet kezéből, de hogy ez a változás a tulajdonos kérdésében mit jelentett, azt nehéz tisztázni. Kezdetben a WV. tulajdonosaként az újság fejlécén egyértelműen Hermann Reininger neve volt feltüntetve (4. kép), de hamarosan lekerült róla. Egy magyar időszakos sajtóbibliográfia szerint viszont az „Alapító egyesület” marad „1895. szept. 10.?”-ig (így, kérdőjellel) a tulajdonos,⁶¹ miközben egy másik 1900-as forrás szerint pedig „... tul. az alapítók.”⁶² Az 1902-es nagy német sajtókézikönyv azonban csak egy nevet adott meg, a Berghofer & Weiss nyomdát, mint a WV. tulajdonosát.⁶³ A bennünket közelebről érdeklő kezdeti időszak tulajdonosai egy sajtótörténeti cikk alapján megközelítően így adhatók meg: 1894. Hermann Reininger; 1897. Paul Binder; 1899. Berghofer und Weiss.⁶⁴

A tulajdonlásnak ez a tisztázatlansága azt sejteti, hogy az eredetileg sem volt rendezett. Azt azonban biztosan tudjuk, hogy a tulajdonosváltásnak alapvetően pénzügyi oka volt: az előfizetők alacsony száma miatt egy tisztán katolikus lap önfenntartásának anyagi háttérét az olvasóegyletnek nem sikerült megteremtenie. A lap indításakor azt tervezték, 800 előfizető elegendő lesz az önfenntartáshoz. Azonban 1893 őszén az OeV.-nak Sopron és Moson vármegye esperes kerületeiben összesen csupán 373 előfizetője volt, az ottani katolikusok kevesebb, mint 0,2 %-a. A legtöbb, 211 előfizetőt adó Sopron városi esperes kerületben is

⁵⁸ A Szentatya körlevele a magyar főpásztorokhoz. Magyar Sion 7. (1893) 647.

⁵⁹ Levelezés 1882–1902. MNL GyMSM SL X/246–247. 8. d.

⁶⁰ Bertalan Judit: A soproni német nyelvű sajtó történetéből. In: Soproni Szemle 50. (1996/1) 33.

⁶¹ Győr-Moson-Sopron Megye időszaki sajtójának bibliográfiája. Szerk.: dr. Horváth József. Győr, 2000. 878. Oedenburger Volksblatt 580–581.

⁶² A hazai nem magyar nyelvű hírlapirodalom Kereszty István-tól. Magyar Könyvszemle. 8. új évf. (1900/1–4) II. Melléklet. 44.

⁶³ Joseph Kürschner: Handbuch der Presse. 1902. 183.

⁶⁴ Bertalan Judit: i. m. 33.

4. kép. Westungarisches Volksblatt fejléce. (Soproni Múzeum, A.2006.196.1)

csak 1,4 %.⁶⁵ A támogatottságnak ez a hiánya azonban egyáltalán nem egyedi eset, mert az a korabeli magyar sajtós társadalmi helyzet következménye, szubvenció nélkül nem lehetett sikeres katolikus lapot indítani. 1893 elején a püspöki kar foglalkozott a lapalapítási javaslattal, mely a támogatás szükségességét indokolva nem tartotta remélhetőnek, hogy: „[...] egy tisztán katolikus irányú magyar napilap egyenlőre egyedül a közönség által megnyilvánuló támogatottság révén megélhessen.” Sajnos mire ez a megállapítás nyilvánosságra kerül a *Religio* egyik szeptemberi számában,⁶⁶ addigra az Póda számára már gyakorlatból is megismert tény lesz.

Póda ilyen körülmények között lassan kénytelen volt lemondani az újság karakterének irányításáról. Küzdelmét azonban nem adta fel, mert az országos szinten is zajló egyfajta „kulturharc” terén újfent megjelenik. Póda „kulturharca” nem új keletű, már 1880-ban így nyilatkozott az elhíresült elkeresztelési ügyben kiadott röpiratában: „[...] tudom, hogy hivatásomat nem szabad megtagadnom! Nem is fogom, ha talán egy darab 'kultur-harc' is támadna, melyet nem kívánok, de melytől nem is félek [...]”.⁶⁷ Az 1894. januári budapesti katolikus nagygyűlésen „Mi a katolikus egyház?” című előadásával ott volt a meghívott előadók között. Előadásában így beszélt egy bibliai idézetre hivatkozva: „[...] vannak körülmények, melyek bennünket a súlyos parancs teljesítésére intenek: 'az Istennek inkább kell engedelmeskedni, mint az embereknek.' (Ap. cselek. 5. 29.)”⁶⁸ Majd erre a soproni katolikus nagygyűlésben játszott személyes példáját felhozva, ezt mondja: „S ha mi Magyarország nyugati határszélén majdnem egy évvel ezelőtt a férjias jellem parancsolta módon nyilván tettünk katolikus hitval-

⁶⁵ *Klestenitz 1: Mellékletek I, 1. melléklet: Az Oedenburger Volksblatt előfizetőinek száma a Sopron és Moson vármegye esperesi kerületeiben, 1893.*

⁶⁶ Két új középponti katolikus lap alapításáról hazánkban. In: *Religio* 52. (1893. 2. félév) 29. 225–226.

⁶⁷ *Póda Endre: Emlékirat az 1879. évi 40. tck. 53. §-a értelmezése érdekében. 1880. Sopron. o. n.*

⁶⁸ Ezt az akcióját azért is érdemes itt megemlíteni, mert jól mutatja, hogy Póda álláspontja sziklaszilárd. Ugyanazt az elvet hirdeti, mint amit már évekkel korábban vallott: „[...] a kultur vagy kultusz harc kerülendő ugyan: mi azonban az apostolok elvéhez ragaszkodunk: 'obedire oportet Deo magis quam hominibus!'” (Inkább kell engedelmeskednünk Istennek, mint az embereknek). *Póda Endre: Soproni reminiscenciák. Sopron, 1890. 42.*

lást az ország színe előtt, nyilván soroltuk fel sérelmeinket, nyilván panasztoltuk el bajainkat, nem tettük-e azt az országos törvények védpajzsai alatt, mint a magyar hazánknak szabad polgárai[...].⁶⁹ Póda tehát küzdelmének elvi alapjait morálisan és jogilag is helyesnek tartja. Egyéni motivációját pedig változatlanul XIII. Leó pápa intelmei adják: a katolikus érdekek védelmében az írás ellen írást kell állítani. Póda ezért, ezt az írás erejére alapozott küzdelmét szűkebb pátriájában tovább folytatja. Erről az időszakról írja kortársa: „A hírlapírás terén meg éppen önfeláldozó munkásságot folytat Póda E. az utóbbi években. Ő Szentsége XIII. Leó pápa intelmét *'Scriptis, scripta oppanantur'* megszívélve [...] egy alkalmat sem mulaszt el arra nézve, hogy [...] a kath. öntudatot fel ne ébressze. Éles, de [...] mindig igazságos tollal ostromozza azon katolikusok elvtelenségét, akik [...] nem állják [...] az egyház, a kereszténység elleneseit szóval és tettel is támogatni. Egy száma sincs [...] az ő megfizethetetlen szellemi, nemkülönben tetemes anyagi áldozata által is fenntartott *'Westungarisches Volksblatt'*-nak mely ne hozna az ő kipróbált tollából folyó vezércikket, vagy más, [...] a lap programját élesen kidomborító cikket.”⁷⁰

Póda küzdelme egy katolikus sajtóegyesület megalapításáért

Póda sajtótevékenységének fő színtere ekkor a WV. Minden erejével azért küzd, hogy a lap eredeti karakterét megtartsa. Amikor azonban látja, hogy ez a lap már korántsem olyan, amilyennek ő azt szeretné, mert elvesztette kezdeti tisztán katolikus és pártatlan jellegét, és a Katolikus Néppárt politikai lapja lett,⁷¹ taktikát vált. Teszi ezt annak ellenére, hogy ő maga is „*Oszlopos tagja volt az országos néppártnak.*”⁷² Miközben „[...] *félelmetes szónoki erejével és alkotási tüzével lassankint a várospolitikai vezérévé vált. A politika kevésbé kötötte le [...]*”⁷³ Így érthető, hogy bár ez az újabb akciója még a WV. támogatása érdekében indult,⁷⁴ de valójában Póda ekkor már nem csupán egy újságért akar sorompóba szállni, hanem magáért az elképzelése szerinti ideális katolikus sajtóért. Ezért sajtóküzdelmét társadalmi szerveződés formájában intézményesítve egy egyesület keretében, olyan területen kívánta tovább folytatni, ahol otthonosabban érzi magát. Valami hasonló gondolat már korábban, 1894-ben is foglalkoztathatta, mert, ahogy fentebb láttuk, az OeV. megmentésére akkor egy sajtóbizottságot (*Katholisches Press-Comite für Oedenburger Volksblatt*) hozott létre. Ennek a rövidéletű bizottságnak a sikertelensége azonban nem vette el kedvét, sőt most még merészebbet gondol. Nekilát egy *Oedenburger Katholischer Pressverein* nevű, de a vármegye szélesebb németnyelvű területére kiterjedő sajtóegyesület létrehozásához, mely már a katolikus sajtó és irodalom támogatását és terjesztését célozta meg. Ennek érdeké-

⁶⁹ Póda Endre előadása. In: Pesti Napló. 45. (1894) 17. 18–19.

⁷⁰ Értesítő, 9.

⁷¹ Bertalan i. m. 34.

⁷² Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. 10. köt. Budapest, 1905. 1265–1266.

⁷³ Bán János: 100 évvel ezelőtt született pódafai Póda Endre városlébanos. Különnyomat a Soproni Hírlap 1940. dec. 13–19-ig megjelent számából. 9. (MNL GyMSM SL T8/65)

⁷⁴ Közgyűlés jk. 1896. 12. 08. MNL GyMSM SL X/246–247. 2. k.

ben neve alatt, sajtóküzdelmének mintegy utolsó erőfeszítéseként, *Jahrbuch des projektirten Oedenburger katholischen Pressvereins* címen, nyomdatechnikailag is igen igényes kivitelű évkönyvet adott ki, melynek három évfjára (1898; 1899; 1900) jelent meg Paul Binder nyomdájában (5. kép).⁷⁵ A tervezett katolikus sajtóegyesületnek ezen évkönyvei az aktuális évi kalendárium, számos katolikus olvasmány és sok hasznos információ mellett közlik az egyesület tervezett szabályzatát, a tagdíj mértékét, a jelentkezők névsorát. A tervezet szerint az egyesület célja: a katolikus családok köréből az egyház és hitellenes tendenciát mutató újságok és könyvek kiszorítása, és helyettesítése olyanokkal, „[...] *die im Geiste der katholischen Kirche und der ungarischen Constitution verfaßt sind* [...]” (melyeket a katolikus egyház és a magyar alkotmány szellemében írtak). Mindezekkel pedig városban és vidéken: „[...] *den entchristlichenden Bestrebungen entgegenzuwirken*”⁷⁶, azaz: ellene hatni az elkereszténytelenítő törekvéseknek. Ez a célkitűzés az első évkönyv megjelenésekor azonnal heves reakciót váltott ki a helyi politikában, mert interpellációval fordultak a polgármesterhez, aki sajnálatát fejezte ki a dolgok miatt. Az ügy még a belügyminiszterhez is eljutott, akinek, bár hazafias szempontból kifogásolhatónak tartotta a dolgot, jogilag mégsem állt módjában fellépni ellene.⁷⁷ Póda tehát nem művelt jogtalan dolgokat, de ellenfelei megint hazafiatlan, reakciós bélyeget sütöttek rá. Hogy ilyen körülmények között mégis mi lehetett Póda személyes motivációja ebben a harcban, arra is ezekből az évkönyvekből ismerhetünk meg egy markáns vonást. Az évkönyvek ajánlásában ugyanis a sajtóegyesület létrehozását egy olyan elszánt kísérletnek (unverdrossener Versuch) nevezi, melyre az elérni kívánt jó érdekében Pál apostol felhívása bátorította: „*Halte an, es sei gelegen oder ungelegen*”⁷⁸, vagyis: „*állj vele elő, akár alkalmas, akár alkalmatlan.*”⁷⁹

Bármilyen elszánt volt is lelkiileg Póda, a sajtóegyesület létrehozásának pénzügyi alapját itt sem sikerült megteremteni. Ugyanis az utolsó, már igen rövidre méretezett évkönyvben a több száz bejelentkezett tag névsora után ezt olvashatjuk: „*Der Jahresbeitrag für das Jahr 1898 und 1899 ist nur von einzelnen Wenigen eingezahlt worden.*”⁸⁰ „Az 1898. és 1899. évi tagdíjat csak néhányan fizették be.”

Ezek után érthető, hogy a következő, negyedik évkönyv már meg sem jelent, az egyesület nem alakult meg. Az utolsó évkönyv utolsó oldalain Póda még egy rövid beszámolót írt az előző évi budapesti katolikus kongresszusról. Megemlítve, hogy milyen sok szépet, jót, felemelőt látott, hallott ezen a kongresszuson is, egy megjegyzést tett. Ebben, a konkrét eseten túlmutatva, maga vonja le sajtóküzdelmének keserű következtetését: „*Merkwürdig bleibt es, daß das lebende Wort tief ins Gemüth dringt, während der Buchstabe, die Schrift zumeist ein 'todter Buchstabe' bleibt.*” „Figyelemre méltó, hogy az élő szó mélyen az érzelmre hat,

⁷⁵ Ezeket az évkönyveket olvasva kaphatunk képet arról, Póda mit is érthetett egy konzervatív tisztán katolikus nyomdatermék alatt.

⁷⁶ *Andreas v. Póda: Jahrbuch des projektirten Oedenburger katholischen Pressvereins.* 1899. 158.

⁷⁷ MNL OL K 149. 22. cs. t. VII. 11. sz. Sopron főispánja a belügyminiszternek 1898. dec. 30. Válasz 1899. febr. 15. Id. *Klestenitz 1*, 39.

⁷⁸ *Andreas v. Póda: Jahrbuch des projektirten Oedenburger katholischen Pressvereins pro 1899.* II. Jg 158.

⁷⁹ Biblia. 2 Tim 4, 2b.

⁸⁰ *Andreas v. Póda: Jahrbuch des projektirten Oedenburger katholischen Pressvereins pro 1900.* III. Jg. 16.

5. kép. Jahrbuch des projektirten Oedenburger katholischen Pressvereines. 1899. címlapja.
(Dr. Kovács Pál Könyvtár és Közösségi Tér, Digitális Könyvtár, Győr)

miközben a betű, az írás többnyire 'írott malaszt' marad." Utolsó mondatában pedig azért, hogy mégis írásra adta a fejét, így kér bocsánatot: „*Mag mir der geduldige Leser diesen meinen 'blinden Eifer' verzeihen.*” „Kérem, bocsássa meg nekem a türelmes olvasó ezt a 'vakbuzgóságomat’”⁸¹ Póda sajtóküzdelmé itt aztán véget is ért, mert úgy döntött, vagy sorsa hozta úgy, de ez lett a katolikus sajtó megteremtése ügyében nyomtatásban megjelent utolsó mondata.

Póda ebben a mondatban az idézőjelbe tett vakbuzgóság alatt tulajdonképpen egy régi, hamis vád alól kér felmentést, jelezve, nem tehetett mást, vállalnia kellett a sajtóküzdelmet és vele az írást, még úgy is, ha az többnyire „írott malaszt” maradt. Egy erősen átalakuló magyar társadalomban az uralomra törő liberális áramlatok ellenében konzervatív, megalkuvást nem ismerő, éles tollal írt, a katolikusok elvtelenségét ostorozó sajtófellépése egyszerűen nem találhatott társadalmi elfogadtatásra. Póda ezt maga is belátta, amikor megemlítette, ha mégis vette a fáradságot, hogy írjon: „[...] so that ich dies in der Voraussetzung, daß diese hie und da gelesen und irgend einen Nutzen bringen werden.” „azt azzal a feltételezéssel tette, hogy itt-ott elolvassák és az valamilyen hasznot fog hozni”⁸² Helyi közönsége számára is jelezte, hogy feladta küzdelmét. A WV.-ban 1900 februárjában megjelentetett cikkében visszaemlékezve az elmúlt hét évre, (ez sajtóküzdelmének időszaka) azt keserű

⁸¹ Uo. 32.

⁸² Uo.

csalódások, megaláztatások, hitmegtagadások, stb. sorozatával jellemezte. Befejezőként pedig így zárta mondanivalóját: „[...] so manche sind aus dem Leben und so manche aus unserer Kampfesreihe getreten, nur Wenige sind wir noch da von der alten Garde...” „jó néhányan kiléptek az élők sorából és jó néhányan harcosaink közül, csak kevesen vagyunk még jelen az öreg gárdából”⁸³ Póda úgy érezte, magára maradt. Ekkor már hatvanéves, ősz hajú, megfáradt ember, ahogyan a 2. képen láthatjuk. Egészségi állapotáról nincs sok adatunk. 1899 tavaszán megbetegedett. Az *Alkotmány* így adott hírt erről: „Póda Endre [...] húsvét óta betegen fekszik s állapota aggasztó módon annyira rosszabbra fordult, hogy tegnap feladták neki, saját kívánságára, a haldoklók Szentségét.”⁸⁴ Egyik nekrológiájában pedig ezt olvashatjuk: „Már több év előtt szélütés érte, melyből azonban erős szervezete őt ismét a munka mezejére állította.”⁸⁵ Híres teherbírását jelzi, hogy az olvasóegylet, a konvent, a városi tanács gyűlésein ezután is mindig megjelent. S bár jelzés értékű kortársa megállapítása, hogy: „[...] 3 év óta egészségi okokból ritkán, vagy egyáltalán nem szólal fel a köztörvényhatósági gyűléseken[...]”⁸⁶ mégis Póda szinte szó szerint az utolsó leheletéig szolgált. Halála előtti napon még temetett⁸⁷ és „Még élete utolsó napján is czikk jelent meg tőle [...]”⁸⁸

A küzdelem mérlege

Póda sajtóküzdelmével, mint ahogy más tevékenységeivel is, jóval megelőzte korát. Halálát hírül adva a *Religio* így vélekedik erről: „Mint úttörő a kath. sajtó, a kath. szervezkedés, a kath. társadalmi és politikai élet terén igazán párját ritkította.”⁸⁹ Póda ebben az úttörő munkában gyakorlatilag egy ma is aktuális elv szerint járt el: „Gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan.” Jól látta egyháza és az ország globális gondjait, köztük a katolikus sajtó hiányának problémáját, és saját portáján (a városban, plébániáján, az olvasóegyletben, a konventben) lokálisan cselekedett. Póda sajtóküzdelve több volt, mint bábáskodás egy katolikus lap megalapításánál és erőfeszítések annak fenntartásánál, mert kényszerű tapasztalatból ismerte fel azt a sajátos magyar helyzetből fakadó „ördögi kört”, hogy a katolikus sajtó megteremtése érdekében anyagi támogatásra van szükség, miközben egyúttal olvasótábort is szerezni kell. Ezért küzdelmét egy számára kezelhetőbbnek vélt területen, főleg németajkúak bevonásával működő sajtóegyesület tervével, az *Oedenburger Katholischer Pressverein* létrehozásával társadalmi mozgalommá szerette volna kiteljesíteni. Póda ezzel a tervével azonban annyira megelőzte korát, hogy az eleve kudarcra volt ítélve. Hiszen éppen ebben az időben az országosan beinduló katolikus sajtómozgalomnak majd csak 1907-ben sikerül létrehoznia egy olyan intézményt, a „Katolikus Sajtó Egyesületet”, melynek már kifejezett

⁸³ Denkwürdige Tage! In: Westungarisches Volksblatt. 8. (1900) 21. 1–2.

⁸⁴ Alkotmány 4. (1899) 92. 7.

⁸⁵ Egyházi tudósítások. Budapest, febr. 5. † Póda Endre halála. In: Religio, 61. (1902. 1. félév) 11. 132.

⁸⁶ Értesítő, 8.

⁸⁷ Gyászrovat. In: Alkotmány 7. (1902) 29. 7.

⁸⁸ Egyházi tudósítások. Budapest, febr. 5. † Póda Endre halála. In: Religio, 61. (1902. 1. félév) 11. 132.

⁸⁹ Uo.

célja egyszerre anyagi támogatást és olvasótábort teremteni.⁹⁰ Póda pedig, amikor látja, hogy kísérlete eredménytelen, hogy sajtóküzdelmében mennyire magára maradt, hogy erői megfogyatkoztak, végleg feladja azt.

Ez azonban nem jelentette egyben, hogy sajtótevékenysége is befejeződött volna. Még ezután is gyakran jelennek meg írásai a WV.-ban. Póda ezekben visszatér régi témáihoz. A közírói tollat is csak a halál tudta kiragadni kezéből, ahogy azt fentebb láttuk. Egyébként, ha vizsgálni akarnánk írói tevékenységét és megnézzük publikációs teljesítményét, láthatjuk, hogy Pódának hasznos írott művei vannak. Sőt az Alkotmány újságírói tevékenységét is elismeri akkor, amikor így értékeli: „Őn is katolikus újságíró, mi is azok vagyunk...”,⁹¹ vagy a *Religio*, mely Póda prelátsi kinevezéséhez gratulálva a *Dunántúli Hírlap*ból ezt idézi: „[...] sok esztendő óta serényen forgatja az újságírói tollat, kitüntetésének fényéből jut egy sugár a katolikus zszurnalisztikára is.”⁹² Mindezek ellenére, vagy mellett Póda igazából mégsem a nyomtatott betűk embere volt. Mint pap, aki az Igében él a szószéken, mint pedagógus a katedrán, mint közéleti szereplő a különböző szervezetek élén inkább szónoki erejére támaszkodott. Már kortársa is ezt látta legfőbb képességének,⁹³ még az OeZ. is.⁹⁴ Életművét ismerve ez, és nem sajtótevékenysége, tette őt oly hasznossá és sikeressé. Ugyanakkor Póda sajtóküzdelmével olyan bátor, embert próbáló, sok nehézséggel járó, számára is szokatlan és teljesen új, úttörő feladatra vállalkozott, mely tanulságaival, kudarcaival és eredményeivel együtt a további fejlődésben kibontakozó katolikus sajtómozgalomnak nyújtott személyes példát, nyitott utat, amiért méltó elismerést érdemel.

Póda sajtóküzdelmének anyagi háttere

A történesek leírása, valamint Póda szerepének és motivációinak elemzése után, most térjünk vissza a fentebb leírt sajtóküzdelem pénzügyi hátterének feltárása kísérlete érdekében ahhoz az 1893. március 7-én tartott választmányi gyűléshez, melyen Póda vázolta „a hírlap létezésének anyagi föltételeit” (tulajdonképpen a kaució szükségességét) és a tagság javaslatára indítványozta, hogy „100 db 50 forintos részvény bocsájtassék ki.” A vezetőség ekkor abban a reményben dönt a lapalapítás mellett, hogy sikerülni fog részvényekből előteremteni a kauciót, Póda pedig magára vállalta a további teendőket. Az 5000 ft-os kaució befizetésének meg hamarosan meg is kellett történnie, hiszen a lap március 18-án már megjelenhetett. Mivel az év végén december 8-án tartott közgyűlésen a pénztáros éves beszámolójában meg semmi nyoma sincs kaució kifizetésének, ezért ez a pénzügyi manőver nem az olvasóegylet pénztárán keresztül bonyolódott.

⁹⁰ Klesténitz 2013, 80.

⁹¹ Krónika. Póda Endre. In: Alkotmány 5. (1900), 120. 5.

⁹² A győri egyházmegyéből. In: *Religio* 60. (1900. 1. félév), 41. 356.

⁹³ Értesítő i. m. 4.

⁹⁴ A Póda halálát hírül adó vezércikkében az OeZ. főszerkesztője méltató soraiban erről (az írói képességeket meg sem említve) így ír, az elhunyt: „[...] befaßt ein unvergleichliches Rednertalent,...”, azaz: páratlan szónoki tehetséggel bírt. In: OeZ. 35. (1902) 28. 1.

Ugyanakkor, más szempontból is érdemes Grünwald József pénztárosnak erre a beszámolójára felfigyelni, mert nagyon beszédes, mi az ő legnagyobb gondja. Bejelentette, hogy az éves mérlegben a bevétel a tagdíjból ugyan 29 ft 50 kr-ral nőtt, meg eladtak egy biliárdasztalt 100 ft-ért, sőt a takarékból is ki kellett venni 100 ft-ot, de még így is hiány van. Erre Póda nagyon különös módon reagált és igen rejtélyes kijelentéseket tett, amit a jegyzőkönyv így rögzített: „A különbözetet fedezni fogja, de nem mondhatja meg kiéből, de mindig is fedezni fogja. Kijelenti továbbá, hogy az egyesületi házra van vagy 5500 ft-ja. Végül pedig megemlékezik néhai Bomler Jánosról és felhívja az egybegyűlteket, hogy kegyeletüket ezen nagy kath. jótevő iránt felállással dokumentálják.”⁹⁵ Hogyan? Póda márciusban kifizette az 5000 ft kauciót, decemberben meg volt újabb 5500 ft-ja? Vagy talán a lap megszűnése esetén jog szerint kamatostól visszajáró kaucióra gondolt, hiszen a lap ekkor már Hermann Reininger kezében volt? Csupa kérdés. Ráadásul még az is kérdéseket vet fel, hogy vajon az 5500 ft-ról és a nagy katolikus jótevőről⁹⁶ szóló mondat csupán a haláleset bejelentésének aktualitásából került egymás mellé, vagy Póda (és a jegyzőkönyvvezető, meg a tagok) fejében itt logikai összefüggés is volt.

A legmeglepőbb azonban mégis az, hogy a jegyzőkönyvben itt az 5500 ft-ot tartalmazó sornál a margón található egy utólagos, nem tudni mikor keletkezett, de az írásmódból láthatóan jóval későbbi, más kézírású bejegyzés: „Póda elúsztatta.”⁹⁷ Bár Pódát név szerint nem említve, de hasonlót állít Gábor Géza dr.⁹⁸ a *Soproni Katolikus Szemlében*,⁹⁹ majd Ns. J. szignó alatt a *Soproni Katolikus Almanach*ban is szó szerint megismételve azt: „Az újság megbukott, de elbukott vele a Katolikus Ház megszerzésére irányuló törekvés is, és elúszott az erre a célra gyűjtött 5500 forintnyi alap is.”¹⁰⁰ Az értelmező szótárt segítségül hívva ez a mondat, hozzávéve a jegyzőkönyvi utólagos beírást is, tényként azt jelenti, hogy a jelzett összeg az újságalapítással kapcsolatos haszontalan költekezés miatt Póda kezén elfogyott. Mi viszont a jegyzőkönyvi beírásról és Gábor Gézától idézett mondatról azt is tudjuk, hogy az jóval később fogalmazódott meg, ezért úgy tekinthetjük, mint egy utólagosan alkotott véleményt. Mert hiszen az olvasóegylet tagsága és vezetősége a lapindítását jó, szükséges és hasznos dolognak tartotta. Az újság megjelenését hírül adó *Religio* is így gondolta: „A soproni katolikusoknak hitvallásuk érdekében vívott harcuk sikere végett erre a lapra szükségük volt.”¹⁰¹ A pénzügyi értelemben vett hasznosság kérdésében azonban tévedtek. Ezt Póda is kénytelen volt hamar belátni, amikor „constatálja,” hogy részvényekből nem sikerült az olvasóegyletnek megteremteni a szükséges pénzalapot, sőt az előfizetők hiánya miatt a lap-számok önfenntartását sem.

⁹⁵ Közgyűlés jk. 1893. 12. 08. MNL GyMSM SL X/246–247. 2. k.

⁹⁶ Bomler János 1893 májusában bekövetkezett halálával a korábban elhunyt feleségének a Konventnél letétbe helyezett jelentős hagyatéka is hozzáférhetővé vált, de az olvasóegylet nincs az adományozottak között.

⁹⁷ A szerzőt ez az utólagos bejegyzés készítette arra, hogy az állítás tényszerűségének utána nézzen.

⁹⁸ Dr. Gábor Géza magyar–latin szakos tanár, író, a Soproni Katolikus Kör főtítkára.

⁹⁹ Gábor Géza dr.: A Katolikus Kör története és hivatása. In: Soproni Katolikus Szemle 1. (1926/1–2), 7–8.

¹⁰⁰ Ns. J.: i. m. 11.

¹⁰¹ Vegyesek. In: *Religio*, 52. (1893. 1. félév) 28. 232.

Az „5500 forintnyi alap” eredetét azonban az olvasóegylet dokumentumai között kutakodva nem könnyű kideríteni. Ugyanis a közgyűlési jegyzőkönyvekhez ekkor még külön csatolt részletes, éves, írásos pénztári jelentések közül éppen ebből az időszakból alig maradt fenn egy-egy példány. Néhány tény azonban megállapítható. Az olvasóegylet iratai között található egy 1887-ben keltezett levél, mely a ház vételére a tagok között gyűjtést indítványozna 2 ft/fő mértékben. Ezzel „*évente bejönne 202 ft*”,¹⁰² ami jól mutatja, a fenti összeg összegyűjtéséhez milyen sok évre lenne szükség. Márpedig a levéltárban fellelhető 1888. és 1889. évről szóló pénztári jelentésekben gyűjtésnek semmi nyoma nincsen. Sőt az olvasóegylet 1891. évi közgyűléséről szóló újságcikkben¹⁰³ a pénztáros főbb adatokat tartalmazó beszámolójában sincs adat házvásárlásra gyűjtött összegről. (Majd csak évekkel később, 1898-ban nyitnak egy takarékbetétet, melyen már kifejezetten a ház számára gyűjtik a megtakarításokat.) Ezek alapján az 5500 fr eredetéből a pénzgyűjtés esetét igazi dokumentumok hiányában kihagyhatjuk. Úgy tűnik, mintha itt egy olyan összegről lenne szó – és Póda fentebb idézett rejtélyes kijelentései is mintha erre utalnának –, melynek felhasználására szabad keze volt. Ennek a szabadkezésnek a mibenléte, éppen úgy, mint az összeg forrása, dokumentumok hiányában azonban nehezen tisztázható. Az olvasóegylet irataiból is csak néhány tény állapítható meg. A kaució befizetését Póda bonyolította, mikor a lapindítással kapcsolatban „magára vállalja a további teendőket.” Ez a pénzügyi akció azonban nem az olvasóegylet pénztárán keresztül történt, mert az 1893-as évről számadásban ennek semmi nyoma. Ugyanakkor a következő évi számadásban mégis megjelenik egy 5000 ft-os tőke, mint olvasóegyleti vagyon. Erről az összegről ez olvasható a jegyzőkönyvben: „*Die 5000 fl erliegen auf der Druckerei der Herren Berghofer und Weiß.*” „Az 5000 ft Berghofer és Weiß urak nyomdájára terhelve.”¹⁰⁴ Miután a lap kikerült az olvasóegylet kezéből, ettől a nyomdától várják a kaució megtérítését. 1897-ben pedig már Paul Binder nyomdájával szemben támasztott követelményként látjuk ezt az összeget, mert most meg ez áll a jegyzőkönyvben: „*Der Herr Präses berichtet, daß Herr Paul Binder hiesiger Druckereibesitzer mit den Interessen der auf der Druckerei erliegenden 5000 fl in Rückstand sei.*” Azaz „Elnök úr bejelenti, hogy Binder Pál helyi nyomdatulajdonos a nyomdára terhelt 5000 ft tekintetében hátralékban van.” Határozatként pedig ezt olvassuk: „*Herr Paul Binder schriftlich aufzufordern die fälligen Zinsen längstens 1. November 1897 zu bezahlen und diese Angelegenheit überzeugt notariell Ordnung zu wollen.*” „Binder Pál úr írásban szólítassék fel az esedékes kamat legkésőbb 1897. november 1-ig történő befizetésére, és ez az ügy legyen meggyőző módon jegyzőileg rendezve.”¹⁰⁵ Hogy valójában mi történt ebben az ügyben, annak az olvasóegylet jegyzőkönyveiben már nincs nyoma, de még 1899-ben is megjelenik ez az összeg az elszámolásban, ezúttal minden kommentár nélkül.¹⁰⁶

¹⁰² Vegyes iratok, levelezés 1882–1902. MNL GyMSM SL X/246–247. 8. d.

¹⁰³ Generalversammlung des kath. Lesevereines. OeZ. 24. (1891) 283. 3. p

¹⁰⁴ Közgyűlés jk. 1894. 12. 08. SL. X/246–247. 2. k.

¹⁰⁵ Választmányi gyűlés jk. 1897. 09. 27. SL. X/246–247. 2. k

¹⁰⁶ Közgyűlés jk. 1899. 12. 08. SL. X/246–247. 2. k.

A követelés érvényesítése nem is lehetett egyszerű dolog, mert hiszen fentebb már láthattuk, mennyire tisztázatlan volt a lap tulajdonlásának kérdése, miközben ugyanez a helyzet a nyomdával kapcsolatban is. Az OeV. Karl Litfaß várkerületi nyomdájában készült, míg a WV. abban a Széchenyi tér 21.-ben lévő nyomdában, melyre az egyesület az 5000 ft-os követelésüket terhelte. Ez a nyomda korábban Friedrich Rónay tulajdonában volt, itt nyomták a rövidéletű OeP.-ot. Hermann Reininger, egy Bécsből jött üzletelő, már az OeV. szerkesztője, amikor 1893. december 31-én ezt a nyomdát a csődbe jutott OeP. újsággal együtt megveszi,¹⁰⁷ majd 1894. március 18-tól ebben a nyomdában elkészítve jelenteti meg az OeV. utódjaként a WV.-ot. 1896-ban azonban ő is megválnak ettől a nyomdától, és visszavonul Bécsbe. Ekkor Paul Binder kezdi működtetni.¹⁰⁸ Utólag egy furcsa per során azonban, melyről az OeZ. cikkben adott hírt,¹⁰⁹ kiderült, hogy Reiningerrel látszatszerződést (Scheinvertrag) kötöttek, mert a nyomda „de facto” tulajdonosa az olvasóegylet! A hivatkozott cikk szerint ugyanis a nyomdáért Póda és az akkori domonkos prior Graf Ruhen fizettek Reininger nevében 800 - 800 fl-t a tulajdonos Rónaynak. (Póda ezzel az akciójával már a tervezett sajtóegyesületnek kívánt nyomdát szerezni. Itt is készültek a Póda kiadásában megjelenő évkönyvek, ld. 5. kép.) Az azonban nehezen értelmezhető, milyen útonmódon volt „de facto” tulajdonos az olvasóegylet, azért mert Póda és Ruhen azt megvették, vagy, mert, miután az egylet lapja az OeV. új tulajdonos kezébe került, a kaució visszafizetését ennek nyomdájára terheltek. Ebben a visszafizetési ügyben felmerült másik néven Berghofer tulajdonában van ugyan egy nyomda a Várkerület 68. alatt, de Josef Berghofer és Andreas Weiß könyvnyomdászok Széchenyi tér 21. címen bejelentkezve 1899-ben itt kaptak ipari engedélyt.¹¹⁰

Mindezek alapján úgy tűnik, ebben a szövevényes ügyben nemcsak ma, de a történesek idején sem volt könnyű tiszta képet alkotni. Azt azonban jól láthatjuk, hogy az olvasóegylet mindent elkövetett az 5000 ft megszerzéséért. Ennek a vagyonelemnek azonban a vázolt nehézségek miatt, soha sem kerültek birtokába. Ráadásul előállt a klasszikus szituáció: a Berghofer & Weiss nyomda csődbe jutott, elárverezték, de mivel vagyona nem volt, még az olvasóegylettől bérelt helység lakbérhátralékát sem tudták behajtani rajta.¹¹¹ Ilyen körülmények között „úszhatott el” az a bizonyos 5500 ft. Végül ez a meglehetősen furcsa pénzügyi helyzet 1901-ben jut nyugvópontra, mégpedig a december 8-án tartott éves közgyűlésen, még Póda elnöksége mellett elfogadott jegyzőkönyv alapján. Ebből kiderül, hogy Pódanak mégiscsak volt valamiféle elszámolni valója, melyet most itt az olvasóegylet pénztáránál teljesít, hiszen annak német nyelvű pénztári jelentésében a bevételeknél külön soron „Hochwürden Herrn Preases Vereinersparniß” „főtisztelendő elnök úr egyleti megtakarítása” megnevezéssel egy 600 koronáról¹¹² szóló tétel van. Ezt a jelentést

¹⁰⁷ Bertalan i. m. 33.

¹⁰⁸ Geschäftswechsel. In: OeZ. 29. (1896) 226. 3.

¹⁰⁹ Die P.P. Dominikaner contra Buchdrucker Binder. In: OeZ. 32. (1899) 78. 3.

¹¹⁰ Gewerbeanmeldung. In: OeZ. 32. (1899) 103. 3.

¹¹¹ Választmányi gyűlés jk. 1902.11. 22. MNL GyMSM SL X/246–247. 2. k

¹¹² Osztrák-magyar korona. Rövidítésben K. Átszámítás 1 K = ½ ft.

Raimund Günner pénztáros és Ignaz Hübner ellenőr írták alá.¹¹³ Ugyanez a tétel rendkívüli módon belekerült még az 1902. november 22-én tartott választmányi gyűlés magyar nyelvű jegyzőkönyvébe is, mert Póda váratlan halála után szükségesnek találták, az anyagi helyzetet tisztázandó, az előző évi pénztári jelentést a vezetőség elé tárni. A jegyzőkönyv 4. pontjában ugyanis ezt olvashatjuk: „Pénztáros úr bejelenti a számvizsgálók által átvizsgált és helyesnek talált 1901. évi zár-számadást.” Majd a bevételi tételek között külön soron: „[...] elnök úrtól abból, amit az olvasóegylet részére megtakarított 600 K [...]” A jegyzőkönyvet Lehner Mihály jegyző és Tólos István alelnök mellett még Maár rendőrbiztos is aláírta: „Hatósági szemle alkalmával láttam észrevétel nélkül.”¹¹⁴

Van tehát két dokumentum egybehangzó állítással (egyik ráadásul hatósági megerősítéssel), mely egyértelműen arra utal, Póda kezében kellett lennie valamekkora összegnek, hogy belőle megtakarítás származzon. A dokumentumok aláírói, meg a választmányi bizottság tagjai még bizonyára pontosan tudták, hogy itt miről is van szó. Számunkra pedig, önmagában véve a megtakarítás tényét, ez a fenti okfejtést látszik igazolni. Azaz, abból a jelenleg még pontosan ki nem derített eredetű összegből, melyről Póda maga állította „az egyesületi házra van vagy 5500 ft-ja”, fedezte az olvasóegylet katolikus lap alapítását célzó akcióját, majd a megmaradt összeget (már új pénznemben) 600 koronát átadja a pénztárnak. Most éppen jókor is jön ez a pénz, mert a kimutatások szerint a győri püspökségtől bérelt otthonuk (Püspökház, Új u. 28.) belső átalakítására fordítják azt.

Póda sajtóküzdeme, nemcsak lelki, fizikai, de anyagi áldozatokkal is járt. Ebből az anyagi áldozatból Póda is kivehette részét, hiszen ahogy fentebb már olvashattuk, maga mondja az olvasóegylet lapjának sikertelensége láttán: „veszít néhány száz forintot, de azért nem fog gyűjteni.” Kortársa pedig a WV.-ot Póda „megfizethetetlen szellemi, nemkülönben tetemes anyagi áldozata által is fenntartott” újságnak nevezi. Teljesen természetes, hogy Pódának ez a közössége érdekében kifejtett sajtóküzdeme az olvasóegylettől is anyagi áldozatot követelt. Azt is láthattuk, hogy ennek az anyagi áldozatnak a kockázatát miként vállalta fel az olvasóegylet közössége, amikor lapalapítás mellett döntött. Ezért Póda nem vádolható azzal, hogy „elúsztatta,” azaz haszontalan költségekkel használta volna fel azt a bizonyos egyleti házra szánt 5500 ft-ot. Még akkor sem, ha az egylet későbbi történetében egy saját tulajdonú ház nagyon előnyös lett volna. Gábor Géza, amikor évtizedekkel később a Katolikus Kör nevet felvett egylet főtitkáraként e felett sajnálkozva az elúsztatás vádját megfogalmazta, nem vette figyelembe, hogy ő már egy kialakult polgári társadalomban, éppen egy keresztény-nemzeti eszme által vezetett országban élt, ahol a katolikus sajtómozgalomnak már működő intézményrendszere volt, melyet az elődök harca, köztük Póda úttörő sajtóküzdeme tett lehetővé.

¹¹³ Pénztári jelentés 1900. dec. – 1901. dec. MNL GyMSM SL X/246–247. 4. d

¹¹⁴ Választmányi gyűlés jk. 1902. 11. 22. MNL GyMSM SL X/246–247. 2. k